

UIT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning.
Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi.

Havets folk, Herrens folk.

Analyse av kystmesse i Stamsund, Lofoten i 1990

—

Gunnar Már Kristjánsson

REL-3901 Masteroppgave i teologi

Sammendrag

Hvert år på den tiden når skreien vender tilbake til Lofoten og lofotfisket starter opp igjen, feires det gudstjeneste i Stamsund under overskriften «kystmesse». Første gang denne gudstjenesten ble holdt var under svært spesielt omstendigheter. Det var lite fisk å finne og folket langs kysten opplevde krise. Den første gudstjenesten var en stor suksess og det var stort oppmøte. Bare ved å analysere den, kan man prøve å forstå kystmessen og om den var en tilfeldig hendelse eller om den var et tiltak kirken kan ta innover seg og lære av for fremtiden. I avhandlingen analyseres den første kystmessen ut fra kontekstuell teologi i forhold til hva det er som gjorde den så aktuell for folket i Lofoten. Kan kirken eventuelt bruke lignende tiltak på andre steder og i andre type kriser som rammer mindre og større samfunn?

Innholdsfortegnelse

Forord	1
1 Innledning og problemstilling	1
2 Tema.....	4
2.1 Svart hav.....	4
2.2 Kirkens stilling i Norge og Stamsund	6
3 Forskningstradisjon og metoder	8
3.1 Forsknigstradisjon	8
3.2 Metode.....	8
3.2.1 Praksismodellen	10
3.2.2 Antropologimodellen	11
4 Kystmessen.....	12
4.1 Begynnelsen	12
4.2 Forberedelsen i teologisk analyse	15
4.3 Selve gudstjenesten	17
4.3.1 Lysets håp.....	17
4.3.2 De fire stemmene	20
4.4 Betydningen i etter tida	22
4.4.1 Intervjuer	23
4.4.2 Kystmessens påvirkning i etter tida	26
5 Konklusjon	29
6 Referanseliste	31

Forord

Hvert år i den tiden når skreien vender tilbake til Lofoten og lofotfiskeriet starter opp igjen, feires det gudstjeneste i Stamsund under overskriften «kystmesse». Første gang denne gudstjenesten ble holdt var under svært spesielt omstendigheter. Fisken hadde forsvunnet, det var ikke nok fisk i havet rundt Lofoten lenger. Det som hadde skjedd kalles av lokalbefolkningen for «svart hav». Konsekvensen var at levebrødet til flere hundre familier i Lofoten ikke var der lenger. Dette var fiskekrisen i 1990. Kystmessen var en gudstjeneste utformet som et bønnerop, der menigheten forsøkte å reagere på krisen for å gi menneskene i bygda en stemme overfor myndighetene og Gud. I ettertid er det blitt feiret kystmesse hvert år rundt lofotfisket. Etter gudstjenesten i 2018 hadde jeg samtale med ei eldre dame som hadde vært med på den første gudstjenesten i 1990. Hun fortalte meg om mirakelet som den gang skjedde: året etter gudstjenesten var fisken tilbake og krisen over! Dette vakte min interesse for temaet. Nordnorsk religiøsitet har ofte vært omtalt som særpreget av folketro kanskje endog «overtro». Er dette relevant for den teologiske forståelsen av kystmessen? Ser vi den for eksempel som et uttrykk for strategiske valg i relasjon til nyere former for kontekstuell teologi, kan vi kanskje tolke den som et eksempel på hvordan kirken kan fungere som en støtte for et lokalsamfunn i krise. En kirke som gir rom for tro og livstolkning. Spørsmålet om hvordan vi teologisk kan forstå kystmessen og dens virkninger er det sentrale spørsmålet som vil bli drøftet i denne oppgaven.

Jeg ønsker å takke veilederen min, Roald E. Kristiansen for å ha vekket min interesse for kontekstuell teologi og for alle de gode og nyttige rådene jeg har fått under hans veiledning. Jeg gir spesiell takk til min prost Kristine Sandmæl, for motivasjon, inspirasjon og uvurderlig hjelp med rettskriving og grammatikk. Harold Holtermann kan jeg ikke la være og takke ekstra mye. Han har vært utrolig raus mot meg. Holtermann har åpnet sitt private arkiv for meg, gitt meg mange gode tanker og vi har hatt fine samtaler rundt emnet. Den største takken går til min kone Unndis Ósk Gunnarsdóttir. Takk for støtten, hjelpen og tålmodigheten gjennom mine studier. Uten henne ville jeg aldri ha kommet meg gjennom dette.

1 Innledning og problemstilling

Det er onsdags kveld den 24.januar 1990, det står stor folkemengde nede på kaia i Stamsund. Folket er samlet i solidaritet med hverandre og for dem som ikke kunne være der. Folkemengden skal gå sammen i fakkeltog i sterk motvind. De skal opp til kirken hvor de skal

gjennomføre en gudstjeneste med et bestemt formål. Det blåser stivt og på vei i toget blåser vinden ut mange av faklene. De som ennå har ild i sine, tenner igjen faklene til dem som har fått sine blåst ut. Solidaritet er vist i handling hele veien til Stamsund kirke. De skal holde flammen levende, de som er der for hverandre. Ved kirken er det flere mennesker som venter. Det er rundt 600 mennesker som stiger inn i kirken denne kvelden. Alle seter er opptatt, koret er nødt til å sitte på trappene på vei opp til alteret. Midt i koret er et panel hvor fire personer snart skal stå fremme foran menigheten og Gud og fortelle om sine bekymringer og om hvordan de opplever at deres livsgrunnlag er i ferd med å forsvinne. Forsamlingen er beredt til å høre deres historier og be til Gud om at han hører dem.

I Stamsund i Lofoten oppstår alvorlig krise for lokalbefolkningen i 1990. Det var fiskekrise langs kysten og ble situasjonen svært alvorlig for befolkningen i Stamsund. Stamsund er et lite fiskevær med rundt 1500 innbyggere der et stort antall av folket har sitt livsgrunnlag i å hente fisk fra havet. Mitt under denne krisen var det den lokale soknepresten Harold Holtermann, som i felleskap med mange av Fiskarlagets lokallag i Lofoten, lagde og gjennomførte forbønngudstjenesten. Gudstjenesten, hadde det som mål å gi stemme til dem som var rammet av krisen. Ifølge Holtermann fikk de som krisen berørte mulighet til å uttrykke sin frustrasjon, sin maktesløshet og sin fortvilelse overfor en usikker framtid (Holtermann 1999, 3).

Det er ikke ukjent for folket i Nord-Norge å møte tøffe tider. Hvis noe var sikkert for dem som levde langs kysten så var det svingningene og usikkerheten. Næringen har sjelden vært stabil og jevn, både hva gjelder ressursiden og markedssiden. Slik har det vært fra 1500-tallet og til dags dato (Christensen 2009, 12). Med ny og bedre teknologi og store trålere ble det stor debatt i Norge om hva det ville bli av kystfiskerne og den tradisjonelle flåten. Bruk av store trålere hadde vist seg å true utestående line- og garnbruk på fiskefeltene i andre land hvor trålerflåten hadde blitt større, som i Frankrike, Tyskland og Spania.

I 1930 bestemte den norske regjeringen å sette store begrensinger på virksomheten for trålerne. Det ble gjort etter stort press fra fiskerne lokalt og nasjonalt. Hovedårsaken til at myndighetene valgte å følge fiskernes krav, var sosiale hensyn. De ønsket å bevare og beskytte den tradisjonelle flåten og kystsamfunnet. Det viser oss hvor stor innflytelse kystfiskerne hadde og forteller oss dessuten noe om at det kulturelle aspektet må ha vært viktig for folkets identitet. Mens

andre land utviklet store trålerflåter, hadde Norge i 1990 bare 11 trålere (Christensen 2009, 26-27).

Kirken har alltid vært opptatt av å være involvert i menneskenes liv, alt fra begynnelsen av livet (dåpen) til livets slutt (begravelse). Kontekstuell teologi er en disiplin innenfor teologien som har som mål å sette lys på hvordan kultur, kjønn og andre sosiale og kulturelle forhold kan forme hvordan Gud blir forstått og tolket av menneskene i lys av deres virkelighet.

Denne oppgaven er skrevet som en undersøkelse av hvordan kirkens virksomhet ble til og utformet som respons på bestemte lokale, økologiske, sosiale og åndelige utfordringer på 1990-tallet. Min oppfatning av tiltaket kan forstås som et uttrykk for en lokal kontekstuell teologi. Jeg skal analysere kystmessen som ble gjennomført for første gang i Stamsund 1990, midt under fiskekrisen. Hva var det som var utgangspunktet for det kirkelige tiltaket og hvorfor ble det så stort engasjement rundt kystmessen? Hvem var det som engasjerte seg og på hvilke premisser? Vi vil også drøfte ettervirkningene og spørre hvorfor messen har fortsatt å bli feiret i nesten 30 år i ettertid. Er dette en enestående hendelse, eller er dette vellykket eksempel på hva som kan skje når kirken og dens budskap forblir aktuelt for den lokale kulturen og menneskene livet i lokalsamfunnet?

Det store problemet i 1990 var at mange fryktet arbeidsledighet og dårlige tider både sosialt og økonomisk. Mange hadde båter som de ikke lenger kunne bruke til arbeid fordi de ikke fikk fiskekvote. Kan det også være et spørsmål om identitet? Mange familier kjente ikke noe annet enn å hente levebrødet fra havet. Fiskeriene hadde definert hvem de var, og nå plutselig var det noen som sa at det de var, ikke lenger var aktuelt å være. Man skulle ikke lenger få lov til å være fisker av yrke. For mange var det som om de var fisker på tørt land. Hva skulle de gjøre annet enn det de kunne og levde av? Det var selvsagt ikke i kirkens makt å kunne gi folk arbeidsplassene sine tilbake, og heller ikke kunne kirken skape nye arbeidsplasser for dem som nå gikk arbeidsløse. Lokalsamfunnet befant seg i en krisesituasjon og det var lite hjelp å finne. Mange opplevde lite eller ingen forståelse fra øvrigheten og det gjorde folket hjelpeløst og sint. Daværende sokneprest, med hjelp fra andre, valgte å stille kirken på folkets side, et folk som opplevde en mørk og uforutsigbar tid i sitt liv. Kirken valgte å gå sammen med folket sitt, i solidaritet gjennom disse vanskelige tidene. Kirken ønsket å følge i Jesus sine spor og ta hans budskapet på alvor. Jesus sto nemlig fast i stormen og ba oss å ha tro på Gud. «Slik som vår

Herre Jesu Kristus var til stede for Peter på sjøen, er han til stede for oss også i dag. Selv om apostelen Peter begynte å synke, ropte han «Herre, berg meg» Straks rakte Jesus ut hånden ut og grep fatt i ham og sa: «du lite troende hvorfor tvilte du? Så steg han opp i båten, og vinden stilnet» (Bibelen 2012, Matt 14,30-32)». Slik bibellesning representerer en form for kontekstuell teologi. Frigjøringssteologer fra Latin-Amerika ønsket at folket skulle lese bibelen i kontekst av den situasjonen de selv befant seg i. At de gjennom bibelen skulle finne kraft til å endre på livssituasjonen sin. Folket i Stamsund samlet seg den ettermiddagen i Stamsund kirke akkurat av den grunnen, for å finne kraft til «å stå han av» i stormen og for å holde på troen. Tro på at Guds utstrakte hånd var der også for dem.

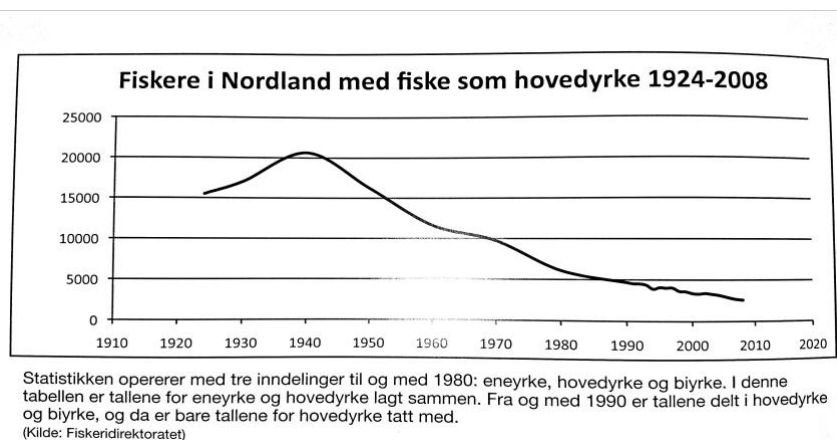
2 Tema

Temaet for den avhandlingen er delt i to. Den ene delen er situasjonsbeskrivelse om svart hav og den andre delen er kirkens plass i lokalsamfunnet Stamsund. Det er viktig å forklare litt av bakgrunnen for fiskerikrisen og hva som førte til den. For å få helhetlig syn på omstendighetene rundt den først kystmessen i Stamsund er man nødt til å forstå kirkens plass i hele prosessen. Man må prøve å danne seg et bilde av hva kirken betyr for samfunnet og hvilken rolle den har hos folket som blir rammet av kriser og vanskelige tider. Bare ved å gjøre det kan man prøve å forstå kystmessen og om den var en tilfeldig hendelse eller om den var et tiltak kirken kan ta innover seg og lære av for fremtiden. Kan kirken eventuelt bruke lignende tiltak på andre steder og i andre type kriser som rammer mindre og større samfunn?

2.1 Svart hav

«Svart hav» er et uttrykk som brukes i Nord-Norge. Det er uttrykk for elendig fiske fordi der er lite fisk (Aagaard-Nilsen 2018, 83). Hvis ordene som vi bruker beskriver vår kultur, da beskriver dette uttrykket livet som folket langs kysten erfarer og må forholde seg til. Et liv hvor livsnæringen som de får fra havet, nemlig fisken, kan variere ekstremt. Så ekstremt at de har sitt eget ord for det. En dag er det fisk og trygg økonomi, mens den neste kan det være lite eller ingenting. Håpet for fremtiden kan forsvinne som om havet har mørknet, det har blitt «svart hav».

Menneskene i Lofoten har sikkert begynt å legge merke til at de ble færre og færre. Mengden av fiskere som hadde fiske som hovedyrke hadde sunket drastisk de siste 30-40 årene før krisen i 1990. Utvikling i tiden før 1990 var drastisk. Tallene viser at 1950 var det over 98.000 fiskere og 33.500 fiskefartøy i Norge, i 1990 var antallet redusert til 27.500 fiskere og 17.400 fiskefartøy. Selvfølgelig var det en stor faktor for denne utviklingen at det ble stadig mindre fisk å finne. Men det var ikke den eneste grunnen til at færre valgte å bli fiskere. Samfunnsutviklingen i Norge spilte en stor rolle også. Større og kraftigere båter ble tilgjengelig og teknologien ble bedre. Det trengtes rett og slett ikke så mange fiskere for å drive båtene og for å dra fisken på land som før (Sandnes 2009, 152-153). Befolkningen hadde sikkert merket denne utviklingen og det må ha bidratt til deres bekymringer i 1990 når kvotesystemet ble opprettet. Frykten var heller ikke helt uten grunn. Det ble stadig færre som valgte fiske som hovedyrke, det var ikke like lønnsomt arbeid som det var før. Opp i alt kommer det en veldig dramatisk endring; innføring av system som forandret arbeidsmulighetene for mange, når myndighetene innførte kvote på sesongfiskeriet. Bare i Nordland ble det 2101 færre fiskere etter innføringen av kvote i 1990 (Sandnes 2009, 153). På tavlen her nedenfor kan vi se utviklingen av fiskere i Nordland med fiske som hovedyrke fra 1924-2008.

Bilde 2.1

(Sandnes 2009, 165)

I 1988 kom havforskerne til at bestanden av norsk arktisk torsk var kraftig svekket. Med deres anbefaling falt fiskekvoten fra 290.000 tonn i årene 1980-1988 til 178.000 tonn. Og i 1990 gikk kvoten ned til 113.000 tonn. Nedføringen i 1989 gjorde at fiskeflåten var ferdig med kvoten allerede 18. april det året (Hallenstvedt 2018).

Det som gjorde problemet ekstra vanskelig var det dobbelte systemet som fantes i Norge i den tiden. Det var både en havflåte og en kystflåte. Kvoten var blitt delt ut imellom dem etter en avtale om fordelingsnøkkel av Norges Fiskarlag i 1989 (Hallenstvedt 2018). Men gjennom årene har kystflåten fått flest tonn med torsk. Året 2008 hadde kystflåten hele 70.37% av

kvoten. Det viser at den tradisjonelle fiskenæringen var blitt ivaretatt i Norge (Sandnes 2009, 163).

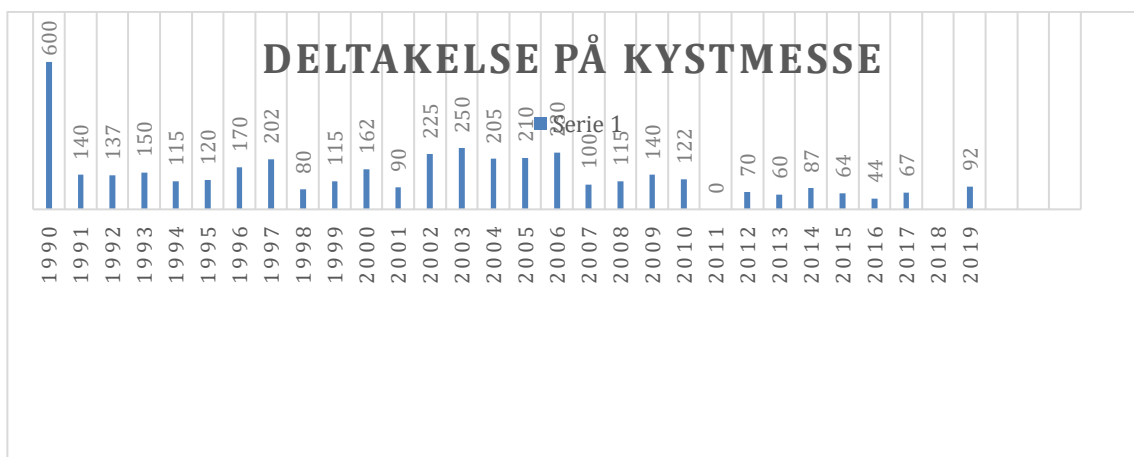
Vi kan si at samfunnet i Lofoten hadde opplevet at endringene var på vei, og at det ville bli tøffere tider framover. Denne nye virkelighet kunne ikke unngås. På grunn av overfisket var det ikke lenger nok fisk å finne i havet. Men det som gjorde krisen vanskeligere for folket i Lofoten, og som kanskje bidro til at konfliktene ble større, var følelsen av å være oversett av regjeringen. Folket opplevde at de som hadde makten i landet ikke forsto folkets situasjon og at regjeringen alene skulle bestemme hvem kunne få lov til å dra på havet og hvem som skulle være hjemme. Folk mente at myndighetene hverken så eller hørte på dem. Spørsmålet dreiet seg ikke bare om fisk, men om deres kultur og selvstendighet. Hele deres kultur som var blitt utformet over mange hundrede år, sto nå i fare for å bli brutt ned.

2.2 Kirkens stilling i Norge og Stamsund

Det er vanskelig å si konkret hvor relevant Den norske kirken er i dag, hvis vi ser på statistikken over de som er registrert i kirken, samt antall døpte, konfirmerte og begravede. Kirken har vært brukt av folket og er aktuell for flertallet i Norge. Sånn har det vært i mange århundrer. Selv om antallet som kommer til gudstjeneste i Den norske kirken har vært noe synkende i de siste tiårene, ser vi at kirken fortsatt har en viktig betydning og står sterkt hos den norske befolkningen. Det viser seg at i 2017 var det over 5,4 millioner mennesker som kom til gudstjeneste (Kirkerådet 2017, 7). Men hvorfor folk kommer til gudstjeneste er vanskeligere å spekulere om. Det er vanskelig å si om folk har kulturelle intensjoner bak sitt kirkebesøk. Er folk der for å være til stede under en dåp, eller for å utøve sin tro? Faktum er at mennesker kommer fordi det er noe som foregår i kirkerommet som har betydning for dem, uansett om behovene kan være forskjellige og betydningen kan variere.

Det er også et faktum at all statistikk hos Den norske kirken peker nedover. Det er utvikling som har pågått de siste tiårene. Det har vært urovekkende for DNK, og har kirken som institusjon uttalt seg om denne utviklingen mange ganger, nå sist i årsrapporten fra 2017 (Kirkerådet 2017, 8-9). Denne utvikling. en betyr nødvendigvis ikke at DNK ikke lenger er relevant for menneskene i samfunnet vårt. I 2017 hørte 71% av befolkningen i Norge til DNK. I Nord-Norge er antallet enda høyere. I Sør-Hålogaland bispedømme som Stamsund kirke tilhører, viser det seg at antall medlemmer i Den norske kirken er 81%. Det bekrefter at kirken betyr mye for stort antall av Norges befolkning (Kirkerådet 2017, 6).

Kystmessen har blitt til en tradisjon i Stamsund og er den feiret hvert år i forbindelse med Lofotfisket. Gudstjenesten tiltrekker større antall deltakere enn en vanlig høymesse i Stamsund menighet. Det er vanskelig å argumentere for at første kystmessen ikke var relevant. Hvis vi bare ser på antall deltakere, som var omtrent 600 mennesker, blir det klart at samlingen var høyt relevant. I tillegg var mange lokale organisasjoner med og enkeltmennesker som engasjerte seg og bidro til gudstjenesten. Midt i krisen ble kirken relevant for menneskene. Relevansen viste seg i det at folket fikk et sted til å utrykke sin kultur, sine opplevelser og kombinere det i tilbedelse og rop til Gud. Men i etterkant ble behovet for den gudstjenesten mindre. Det er ingen tvil om at engasjementet ennå er tilstede, men med årene har færre hatt behov for å markere krisen, havet, fisken og fiskesamfunnet. Bare året etter den første kystmessen var det langt færre mennesker som kom, 140 mennesker (se bilde 1.1). På diagrammet her nedenfor kan man se hvordan utviklingen har vært. Kildene er hentet fra dagsregisteret for Stamsund kirke.

Bilde 2.2

(Stamsund menighet 1990-2013) (Stamsund menighet 2014 -)

Utviklingen har variert mye i årene etter, men for menighet som teller ca. 1300 mennesker er deltakelsen uansett ganske høy. Igjen viser statistikken endringer etter 2010 når antall deltakere på gudstjenesten faller enda mer. Opp igjennom årene har det vært mange som har deltatt på den årlige gudstjenesten. Det er tydelig at relevansen er ikke den samme i dag som det var når krisen oppsto. Hvorfor er utviklingen sånn og hva er grunnen til at folket fremdeles kommer til gudstjenesten når krisen er over? Når behovet for noe endres bør man kanskje prioriterer annerledes. Det er et viktig tema for kontekstuell teologi. Hva er aktuelt nå og med hensyn til hva var aktuelt før? Det er viktig å finne ut hvordan sosiale, kulturelle faktorer og virker sammen med samfunnsendringene og påvirker hvor relevante gudstjenester er for mennesker.

3 Forskningstradisjon og metoder

3.1 Forskningstradisjon

Kontekstuell teologi er relativ ny i norsk sammenheng, men har trukket frem de siste årene. Det finnes ikke mange oppgaver og bøker som har blitt skrevet om nordnorsk religion og kultur i kontekstuell kontekst. I den sammenhengen er det verd å og peke på Roald E Kristiansen sin bok *Religion i Kontekst*. I sin bok gjør Kristiansen rede for nordnorsk folketro og bruker kontekstuell teologi til å forklare den. I forkant gir han et godt overblikk over Stephen B. Bevans sine modeller fra boken *Models of Contextual Theology*. Bevans er en teolog som mange ser på som en av de fremste innenfor kontekstuell teologi. I tillegg finnes det en veldig interessant artikkel etter Øivind K. Hortedahl som heter «Hva er ungdomsteologi og hvordan arbeide kontekstuell med ungdom og teologi» som ble publisert i *Norsk tidsskrift for misjon* 2005. Hortedahl bruker kontekstuell teologi som et utgangspunkt og spør om ungdommens teologi og hva er en ungdomsteologi. Der har han interessante tanker om praksismodellen i norsk kontekst ut fra praksismodell-forståelsen som Sturla Stålsett har arbeidet med. Jeg håper at arbeidet her kommer til med å forsterke det som Hortedahl har formulert (Hortedahl 2005, 4).

I min leting etter å forstå hvordan kontekstuell teologi kan bli mer aktuell i kirken og samfunnet, har jeg ikke funnet forskning som kan kobles til analysering av enkelte gudstjenester utfra kontekstuell teologi. Jeg ønsker at denne analyseringen av kystmessen kan bidra til det feltet. Kanskje vil det kunne bli til et nyttig verktøy for fremtiden hvis kirken bedre kan forstå og tolke endringer i samfunnet? Mitt mål er at kirken skal kunne reagere på endringene på en konstruktiv måte for derved å søke å bli mer relevant igjen og være til nytte for å formidle Guds budskap i lokalsamfunnet. Jeg holder meg derfor innenfor kontekstuell teologi slik som den er framstilt av Bevans og bearbeidet av Kristiansen.

3.2 Metode

I denne oppgaven blir det benyttet skriftlige kilder. Størstedelen kommer fra utgitte bøker som er aktuelle for temaet og er enkle å referere til og organisere inn i oppgaven.

Primærkilden for denne oppgaven er boken *Kystsamfunn, gudstro og ressurser: fortellinga om kystmessa i Stamsund og foredrag fra 1. kystkonferanse*. Boken ble redigert av tidligere

sokneprest i Stamsund kirke, Harold Holtermann. Boken er satt sammen av artikler og fortellinger som er relevant til den første kystmessen. I tillegg finnes det foredrag fra kystkonferansen som ble holdt i Stamsund i 1998 som jeg kommer til å referere til. Harold Holtermann har åpnet sin private samling av forskjellige materialer og skriv for meg. Der har jeg funnet materiale som han brukte under og i forkant av kystmessen. Jeg refererer også til annet material fra hans samling, som han brukte ved andre anledninger, for eksempel forelesninger i ettertid av kystmessen. Dagsregister fra Stamsund kirke er brukt for å få oversikt over statistikk og primært til å danne et bilde av hvor stor deltakelse har vært på kystmessen i Stamsund menighet gjennom årene 1990 - 2019.

Det er viktig for kirkens fremtid å forstå og kunne analysere sine egne handlinger. Når kirkens ansatte gjennomfører noe som ser ut til å ha stor betydning for lokalsamfunnet er det viktig og kunne dokumentere og forstå hva det er som gjør det relevant for dem. I mitt forsøk til å forstå det som skjedde i Stamsund i 1990 skal jeg primært benytte praksismodellen fra kontekstuell teologi fra Stephen B. Bevans sin bok. Praksismodellen er en samfunnsorientert metode som er nyttig når en ønsker å forstå hvilken betydning troen har innenfor et bestemt samfunn, eller til å analysere hvilken betydning troen har i religionen.

Stephen B. Bevans sa: Det er ikke noe ting som heter «teologi»; det finnes bare kontekstuell teologi: feministteologi, svart teologi, liberal teologi osv. (Bevans 2017, 3). Teologi blir kontekstuell når teologien forsøker å forstå kulturen, historien og moderne tankegang. Bevans påstår at teologi har tre sider. 1; skriftene, det er bibelen og andre bøker med samme religiøs autoritet. 2; Tradisjonen som hvem bestemte religion finner seg innenfor og 3; nåværende menneskelige erfaring eller kontekst (Bevans 2017, 4).

Oppfatningene til hvert enkelt menneske er det som skaper deres virkelighet. Uansett om folk lever i samme miljøet betyr det ikke nødvendigvis at de oppfatter ting på samme måte. Mennesker kan i hver tid leve sammen og samtidig ha to eller flere forskjellige virkeligheter. Dette kan for eksempel være på grunn av deres tolkning, at den blir formet av deres erfaring og meninger. Alle disse virkelighetene må bli møtt av troen, derfor driver vi med kontekstualisering av teologien. Meningene som mennesker har er formet av kulturen, perioden i historien hvor de befinner seg, og det må tolkes ut fra deres horisont (Bevans 2017, 4).

I denne oppgaven er det nyttig å benytte flere modeller av kontekstuelle teorier for å få bredere forståelse og syn på teologiens kontekst i gudstjenesteformen Kystmesse. Bevans sier:

it is important to recognize that the models I have outlined are inclusive I nature- there is no need to commit oneself to any one model to the exclusion of one or more of the others (Bevans 2017, 139).

I tillegg til å benytte praksismodellen brukes den antropologiske modellen, men i mindre grad. Roald E. Kristiansen har laget et typologisk kart, som ikke på noen vis fullt ut forklarer modellene, men kartet er en god indikator for å vise forskjellen mellom flere kontekstualteologiske modeller. Kartet forklarer kort hvilket hovedfokus er for hver enkelt modell. Ifølge kartet analyserer den antropologiske modellen kulturaspektet som mennesker står innenfor, mens praksismodellen fokuserer på samfunnet på sitt mangfoldige vis (Kristiansen 1996, 5). Med å analysere kystmessen ved bruk av disse to modellene får man et bredt syn på hva kystmessen var den gang og fremdeles er den dagen i dag.

3.2.1 Praksismodellen

Bevans beskriver modellen slik; praksismodellen har mye til felles med frigjøringssteologien og bærer preg derfra. «The praxis model is a way of doing theology that is formed by knowledge at its most intense level- the level of reflective action» (Bevans 2017, 70). Det kan sies at denne typen teologi er jordnær, den prøver å plassere seg midt inn i samfunnet og samfunnsdebatten. Kontekstuell teologi, igjennom praksismodellen, er en bekreftelse på en tro på Gud som rører alle livets områder, de sosiale, økonomiske og politiske. Denne modellen er fremtidsorientert og leter etter å svare på hvordan Guds selvåpenbaring er i samspill mellom mennesker og kultur. Praksismodellen kan bidra til sosiale endringer og hjelpe til med å gi en fornuftig mening til de sosiale endringene som skjer i samfunnet vårt (Kristiansen 1996, 15).

Kristiansens gjennomgang av praksismodellen:

Kjennetegn:

- kombinerer ord og handling
- Fokuserer på sosial endring
- Fremtidsorientert

Forutsetninger:

1. Kunnskap består og ansvarlig handling
2. Teologi er anvendt kunnskap, en prosess.

3. Sosial handling skaper kulturelle verdier, institusjoner og danner sosiale mønstre
4. Guds selvåpenbaring der mennesker er medvirkende og ansvarlige subjekter (Kristiansen, privatarkiv, 7).

3.2.2 Antropologimodellen

Antropologimodellen har to forskjellige tilnæringsmåter i forhold til hvordan menneskene forstår Gud. Den første tilnærmingen kan man lese i selve navnet til modellen, *Anthropos*, det greske ordet for menneske. Modellen dreier seg nemlig om mennesket og hennes erfaring. Hvordan mennesket er begrenset i forståelsen av sin egen kultur, sosiale endringer, geografiske og historiske omstendigheter. Eller kort sagt menneskets erfaringer. Den andre siden av antropologimodellen prøver å forstå relasjoner mellom mennesker ved å se på kulturen som de lever i. I kulturen finner du for eksempel symboler, kunstuttrykk og forskjellige måter menneskene bruker for å beskrive sine verdier og tro på Gud (Bevans 2017, 55). Det er viktig i kontekstuell teologi å forstå at kristendommen handler om mennesket og hennes livsmål, og i antropologimodellen er hovedmålet å etablere eller ta vare på kulturell identitet til et kristent menneske (Bevans 2017, 54).

I forsøket for å forstå betydningen av kystmessen er det viktig å se på kulturen i kystsamfunnet. Hvilke symboler og uttrykk brukes i et samfunn som har sin tilværelse styrt av havet. Kristiansen beskriver modellen godt her;

Når en skal utvikle en kontekstuell teologi, er det framfor alt viktig å analysere det vi kan kalle for «kulturens grunnleggende symbolsystem» for på den måten å trekke ut visse «grunntemaer» som kan anvendes i en lokal teologi (Kristiansen 1996, 21).

Antropologimodellen gir viktige redskaper som brukes for å analysere kulturen som ledet til det sosiale opprøret som fant seg sted i Stamsund under krisen i 1990.

Kjennetegn:

- Inkulturering
- Kulturbasert
- Identitetsorientert

- Skapelsessentrert

Forutsetninger:

1. Mennesket og kulturen er i utgangspunktet noe godt og verdifullt.
2. Guds (selv-) åpenbaring skjer alltid gjennom kulturelle former (også før evangeliet forkynnes)
3. Bibel, doktriner og teologi er produkter av ulike kulturelle og sosiopolitiske betingede erfaringer (Kristiansen privatarkiv, 5).

Med disse to modellene blir det enklere å få et helhetlig syn på kystmessen, og en mer grundig analyse. Å se hva det er som gjorde gudstjenesten relevant i sin tid. Den analysen kan bidra til å kunne bruke den erfaringen til å gjøre kirken mer relevant i fremtiden.

4 Kystmessen

4.1 Begynnelsen

«Only the doer of the word is the true hearer» Karl Barth.

Harold Holtermann drøfter i sin bok *Kystsamfunn, gudstro og ressurser*, baklandet for at det ble holdt kystmesse i Stamsund. I sitt historiske blikk over kampen om havets ressurser, beskriver Holtermann kort hvordan fiskere i Lofoten har kjempet seg frem for å få rettigheter til å forvalte havets ressurser. Den kampen går langt bak i tid. Før 1816 hadde fiskerne ikke så mange rettigheter. Det var landverten eller væreierne som fikk bestemme hvem det var som fikk fiske og levere inn fisk. Fiskerne hadde ikke noe de skulle sagt om prisen som de fikk eller om de i det hele tatt fikk solgt fisken videre. De fleste fiskere var nødt til å selge fisken til væreieren som de rodde ut fra. Den første seieren kom i 1816 da den første loven ble vedtatt, en lov som ga fiskerne noen begrensede rettigheter. Den største seieren kom i 1867 når det ble vedtatt en lov som gav mer makt til fiskerne. Hovedelementene i loven fra 1867 er: Fritt hav. Fritt fiske. Offentlig oppsyn. Fiskerne fikk dermed friheten til å bestemme over seg selv og over sin fangst (Holtermann 1999, 8).

Under fiskerikrisen ble det et dilemma hvor to teologiske synspunkter krasjet med hver andre. I Genesis 1,26-30 står det at Gud skapte mennesket i sitt bilde og gav dem ansvaret for å forvalte dyrelivet på jorda. Det er stort ansvar som kommer med den befalingen. Tok ikke myndighetene dette ansvaret på alvor når de begynte å begrense hvor mye fisk fiskerne kunne

hente i havet? Myndighetene er imidlertid ikke nødvendigvis feilfrie. Vi leser et annet sted i Bibelen at alle mennesker er syndere «for alle har syndet og mangler Guds herlighet» (Rom. 3.23). Dersom alle institusjoner er skapt av mennesker må det bety at synden kan vises i og korrumpere systemene som menneskene lager. Hvordan kan vi da være sikre på i at forvaltningslovene som vi bruker i det moderne samfunnet ikke er korruperte? Det er klart at vi som moderne samfunn må lytte til forskere og ta deres anbefalinger på alvor, samtidig må menneskene få muligheten til å leve fritt i sitt eget land «Til frihet har Kristus frigjort oss. Stå derfor fast og la dere ikke tvinge inn under slaveåket igjen» (Gal 5,1).

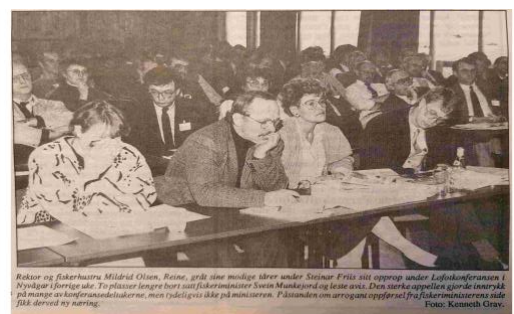
Praksismodellen slik som den er presentert i metodekapittelet, har et aspekt av frigjøring. Kystsamfunnet hadde fått en felles forståelse om at havets ressurser var en gave fra Gud, som alle frie mennesker burde ha rett til å hente levebrødet sitt fra. Etter at fiskerne ble løs fra å være under væreierne og endelig kunne bestemme selv over sin egen fangst, opplevde de frihet. I nesten 150 år hadde kystsamfunnet frihet til å hente mat i fra havet etter egen vilje og behov. Det var ingen regler om hvor mye du kunne fiske. Hvis du fant fisk så kunne du fiske så mye av den som du ville. Det var jo mengder av fisk i havet og havet var stort. Det viste seg å være en naiv tilnærming til Guds gave, havet er ikke utømmelig. Men hva skjer når den friheten blir tatt i fra fiskerne igjen? I årene etter 1960, tok myndighetene over makten og nå rådet ikke den vanlige fiskeren over seg selv og sitt yrke. Ennå fikk fiskerne frihet under sesongfiskeriet men utenom sesongene var det store begrensninger for den vanlige yrkesfiskeren.

På 1970-tallet måtte folket innse at det var en begrenset mengde fisk i havet og at naturens balanse var blitt forstyrret, til og med ødelagt. Med ny teknologi ble samfunnet redd for at havet kunne tømmes for fisk. Etter katastrofer i Canada og Newfoundland, hvor torskeressursene ble nedfisket, var regjeringen nødt til å være på vakt. Staten begynte å regulere hvor mye skulle fiskes, og etter 1970 økte de begrensningene mer. Internasjonale avtaler førte også til at mindre av ressursene ble utdelt til fiskerne i Lofoten. Mange opplevde ikke alle disse reguleringene som rettferdige. Etter en fiskekrise i 1980, fikk fiskerne grunn for å være optimistiske. Havforskerne hadde spådd, etter at mange år med reguleringer, at torske-bestanden ville komme seg igjen. Det og en ny regulering som skulle gi mer rettferdighet for mindre kystsamfunn. Det ble derfor et hardt slag for alle når fiskekvoten ble lagt fra 900.000 tonn av torsk om til 113.000 tonn (Holtermann 1999, 9-10).

Noe måtte myndighetene gjøre for å hindre at fiskebankene skulle bli helt ødelagt. Regulering måtte innføres, krise ville ikke bli unngått fordi krisen allerede var der. Fisken var borte og det var ikke noe som forskerne kunne gjøre for å endre den utviklingen. Holtermann beskriver at det virket som om myndighetene var for dårlig forberedt til å håndtere en slik krise. Fiskeriministerer Munkejord fikk den oppgaven å stå i første linje for kvotefordelingen. Han utalte seg mildt sagt uten forståelse på en fiskekonferanse i Kabelvåg i januar 1990. Ei fiskekvinne spurte ministeren hva hun skulle si til sin sønn hvis han ønsket å bli fisker som sin pappa når han ble stor. Svaret som hun fikk var følgende «yrkesvalg for dine barn får bli ditt problem og ikke mitt». Noen dager senere utalte han seg igjen i avisa Lofotposten og beklaget uttalelsen (Holtermann 1999, 10-11).

Bilde 4.1

Myndighetene viste liten vilje og begrenset kompetanse til å forstå kystbefolkningen og deres historiske kamp for egen frihet til å forvalte havets gaver. Dette forsterket deres fortvilelse i den krisesituasjonen som nå oppsto. Rektor og fiskerhustru Mildrid Olsen fra Reine i Lofoten ble intervjuet etter

konferansen i Kabelvåg og sa at «vi har forskjellig ståsted, og befinner oss i hver vår virkelighet. Vi forstår ikke Munkejord, og han forstår ikke oss» (Lofot-Tidene Årgang 4 nr.4, 1990). På bilde 4.1 kan det leses på kroppsspråket hvor forskjellige standpunktene var imellom lokalbefolkningen og ministeren. På bildet ser vi Mildrid Olsen gråte mens Munkejord leser i avisen. Avmakt er følelse som ingen liker å oppleve. Det så ut som at det ikke var mange, og i alle fall ikke myndighetene, som kunne gi trøst eller hjelp til lokalbefolkningen i Lofoten. Hvis troen har et mål, så er det å gi håp. Var det mulig at kirken kunne bidra i denne situasjonen og hjelpe til, hjelpe med å gi menneskene som ble berørt av krisen noe av makten tilbake?

Harold Holtermann forteller i et intervju med Lofot-Tidende hvorfor han begynte den prosessen med å samle folket i et bønnerop. Overskriften på artikkelen er «Krisa må få et ansikt». Videre sier Holtermann;

dessuten er det slik at nå stanger fiskerne hodet mot veggen. Aldri før har jeg møtt nedslåtte og pessimistiske fiskere. Fiskerne har alltid vær optimistiske. Nå er de ikke det lenger. De snakker ikke lenger om et være eller ikke være. Der er nå bare spørsmål om hva slags ikke være. Så nå må vi står sammen, skuler ved skulder,

skape et samhold som hindrer at folk blir slått ned (Lofot-Tidende årgang 4 nr. 3, 1990).

Han finner seg i en situasjon hvor mennesker opplever at kulturen som de lever i, ikke blir anerkjent av myndighetene. Hvordan mange års tradisjon og rettigheter som folket har kjempet for, blir lagt til siden uten at det har vært dialog mellom begge parter. Holtermann begynner arbeidet nede på kaia i Stamsund, i en samtale med en kamerat, en fisker, en mann som opplever fortvilelse og maktløshet. I løpet av samtalen får Holtermann det bekreftet fra sin venn at fiskerne ville sette pris på om kirken ville bidra og åpne kirkedørene for de rammede. Til og gi muligheten for dem som ønsker å be for fiskerne, familiene og situasjonen slikt som det var (Holtermann 1999, 13).

Bevisst eller ubevisst har Holtermann begynt å kombinere ord og handlinger. Hvis sosiale handlinger skaper kulturelle verdier, slikt det er beskrevet av praksismodellen, er Holtermann på rett vei. Med å åpne kirken har han laget et møtepunkt for mennesker for å møtes, og i dette tilfellet, i solidaritet.

4.2 Forberedelsen i teologisk analyse

Holtermann ble enige med menighetsrådet i Stamsund, om samarbeide om å lage en spesiell gudstjeneste med fokus på krisen som var oppstått. Holtermann fikk ansvar for å ta kontakt med formennene til både Fiskarlaget og Fiskarkvinnelaget. De ble enige om å ha et felles samtalemøte på fiskernes velferdsstasjon i Stamsund for å finne ut hva de kunne få til. Holtermann beskriver selv at han forventet at 8-15 personer ville stille opp på møte, men det viste seg for å være over 50 personer som stilte opp denne kvelden. Det var også en mye bredere sammensatt gruppe enn forventet. De som møtte opp var fiskere og fiskerkvinner fra nesten alle lokallagene i kommunen, det var fiskearbeiderne på kaia og filéten, representanter fra sosialkontoret, trygdekontoret, arbeidsformidlingen og folk fra skole og sykehus, (Holtermann 1999, 14). Tidlig under møtet viste det seg at folket ikke bare ønsket at gudstjenesten skulle være for Stamsund menighet, men for hele Vestvågøy. Dette var ikke bare en gruppe med faste kirkegjengere, de fleste var knapt i kirken men de fant allikevel behovet for å samles i kirken under disse omstendighetene. Det var enighet mellom alle parter å starte med et fakkeltog fra kaia og opp til kirken, litt over 3 km hvor folket ville gå sammen gjennom bygda for å bygge opp samhold og håp. (Holtermann 1999, 15). Holtermann beskriver møtet slik;

Møtet på velferden var i grunnen det viktigste av alle forberedelser. Det var der grunnlaget ble skapt for den videre prosess og handling. Kan en si at folket selv var med på å utforme en «kontekstuell teologisk tenkning» om sin situasjon gjennom dette møtet. (Holtermann 1999, 15).

Antropologimodellen påstår at det å være kristen, er å være fullt ut et menneske. Vi må ta menneskets virkelighet og erfaring på alvor. Guds åpenbaring finnes i kjærligheten (Joh 3,16) (Bevans 2017, 59-60).

På velferdsstasjonen i Stamsund møter folket opp for å høre hva kirken kunne gjøre for å hjelpe og hva de selv kunne bidra med. Det som de finner ut er at dette er en samarbeidsoppgave hvor alle har noe å bidra med. Et samspill mellom kirken (teologi) og mennesker i sin kontekst. De som er tilstede har med seg sin livserfaring og historie, sin kultur. Dette må kombineres i gudstjenesten for å lage et meningsfullt og imøtekommende rom, hvor krisen i sin helhet blir lagt fram for Gud. Det er ikke nok bare å høre prestens preke og lesing fra Bibelen. Folkets egne stemmer måtte høres.

I den vanlige liturgien fra året 1990 er andre delen av gudstjenesten kalt *ordet*. *Ordet* inneholder lesning av bibelske tekster, preken og trosbekjennelsen (Kirkerådet 1992, 36). I den første kystmessen ble det bestemt at det ikke ville være tekstlesning, men folket som skulle komme til orde. Vanlige mennesker som hadde blitt direkte berørt av krisen. De skulle få lov til å sette ord på situasjonen framfor sine medmennesker og Gud. I håp om at noen ville lytte. Dette var viktig etter skuffelsen som samfunnet møtte fra myndighetene under møtet i Kabelvåg. Det ble opprettet en arbeidskomite som fikk ansvaret for å organisere og gjennomføre gudstjenesten sammen med sokneprest Holtermann. Holtermann beskriver at de kom fram til følgende;

Arbeidskomiteen kom fram til at fakkeltøget ville være en tydelig symbolhandling, derfor måtte det gjennomføres, så fremst det ikke ble snøstorm. Gudstjenesten måtte romme flere elementer – en levende og ekte beskrivelse av situasjonen ... inkludere den yngre generasjon – preken som omhandlet det aktuelle tema (Holtermann 1999, 16).

Men hvordan forandrer man faste gudstjenesteledd til noe som gir mening og blir i kontekst med krisen som alle opplevde? Hvordan blir gudstjenesten aktuell?

Ordet ble hentet fra folket. Fire personer skulle fortelle sine historier. Hvordan de hadde blitt berørt av krisen og hva deres håp var for framtiden. Ei fiskarkvinne, en ungdom som vil bli fisker, en filetarbeider og en fisker tok ordet. I tillegg fikk Holtermann alle prestene i Lofoten til å medvirke i forbønnen. (Holtermann 1999, 16) De fikk selve menneskene i samfunnet til å bruke sine egne ord i gudstjenesten, til å snakke både til Gud og sine medmennesker. Uansett hva resultatet hadde blitt, har Holtermann og komiteen gitt vanlige mennesker ordet for å formulere deres tanker når det gjelder frihet til å leve og frihet til å hente i Guds natur og skapelse. Kirken brukte kontekstuell teologi for å bli aktuell i krisetiden.

4.3 Selve gudstjenesten

4.3.1 Lysets håp

Det å begynne kystmessen med et fakkeltog fra kaia, bærer med seg sterk symbolikk for mennesker som bor i et kystsamfunn, hvor havet og fiskeindustrien har vært en tradisjon og næringsvei igjennom alle tider. Fyrlys som finnes langs hele kysten er ikke bare en praktisk ting for dem som er ute på havet. Det er også et symbol for alle som lever langs kysten. Fyrlys er en veiviser i mørket. Lyset ikke bare fjerner mørket og gir bedre syn, det gir også håp. Bare forestill deg en som har gått seg vill på havet når den ser et fyrlys. For kystsamfunnet er lyset det sterkeste bildet på håp. Også i Bibelen blir lys brukt i sammenheng med håp. Håp om redning, håp om bedre tider og til og med fornyelse, hvor det vanskelige forsvinner og bedre tider kommer (Sal 119, 115; Matt 5, 14-16). Det finnes mange flere henvisinger om lysets makt og mening. Lyset gir ekstra betydning for mennesker som bor så langt nord. Folk som er vant til at mørket tar over i vintermånedene. Lyset er mer enn bare symbol, alle venter på å det kommer tilbake hvert år. De som bor i nord venter etter at lyset kommer med nye tider. Et fakkeltog hvor hver og en skal bære sitt lys opp til kirken. Symbolikken er sterk og mangfoldig i sin betydning. De skal gå med lyset opp til kirken hvor de vet at de skal til gudstjeneste for å be for krisesituasjonen. «den som følger meg, skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys» sa Jesus (Joh. 8, 12). Er det ikke Gud som åpenbarer seg, der i den situasjonen? Å gå fra stedet som engang var fullt av liv (kaia) som nå er livløs de fleste dagene, opp til kirken, hvor evangeliet, Guds ord, blir forkynt hver søndag i gudstjenesten. Folket kunne selvfølgelig ha gått hvor som helst for å vise solidaritet med hverandre og spesielt med dem som ble direkte rørt av krisen. Men de valgte å gå til kirken. Det forteller oss at det er noe i kirken som gir mening til folket. I håp om frigjøring eller frelse fra de vanskelige tidene, søker folket til kirken og budskapet om frelseren. Teologien blir ikke bare ord. Den har blitt til handling. I praksis er det folket som går i fakkeltog for å bryte ned veggene som adskiller det religiøse livet fra andre dimensjoner av virkeligheten. Akkurat slik som Kristiansen henviser i sine skriv til Per Frostin. Frostin påstår at frigjøringsteologien er relevant innenfor alle livets områder. Derfor er det i orden og noen ganger nødvendig og forstå religionen ut fra politikk og igjen ut fra personlig tro (Kristiansen 1996, 15). Holtermann beskriver fakkeltog som en sterk opplevelse om samhold og symbol. På kaia samlet det seg folk fra alle sosiale grupper. Husmødre, skoleungdom, pensjonister, leger, fiskere og filetarbeidere. Flerre hundre mennesker. Det som gjør det enda mer symbolsk er at de gikk i sterk motvind og om og om igjen måtte folk få flammen fra den neste for å tenne igjen faklene som hadde blåst ut (Holtermann 1990 17). Mennesker som hjalp hverandre. Akkurat som det var i virkeligheten, de måtte støtte hverandre i vanskelig tider. Selvfølgelig

var været ikke noe som var planlagt og vi kan ikke gi dem som organiserte fakkeltoget ære for det, men hvis vi skal snakke om menneskenes erfaring spiller det en rolle i forståelse av teologien. Været har vært en stor faktor i et fiskerisamfunn som har blitt påvirket av været på mange måter. Folket i nord kjempet seg gjennom vær og vind og til slutt kom de fram til kirken, de gikk inn til gudstjenesten i solidaritet.

Program for kystmesse i Stamsund 24. Januar 1990

1. Klokkinging.
2. Preludium. Orgel og trompet.
3. Velkomstord ved Harold Holtermann.
4. Allsang: «Herre Gud ditt dyre navn ...»
5. Introduksjon av deltakerne i panelet v/Holtermann.
«hva gjøre kystkrisen med menneskene?» Ove Olsens innlegg.
6. Solosang ved Ragnar Pedersen: «Torskevisen», Petter Dass.
Elisabeth Børresens innlegg.
7. Allsang: Jan Arild Skogholts sang.
Mona Sørensens innlegg
8. Trompetsolo v/ Mark Ippolito.
9. Allsang: Elisabeth Børresens sang.
Jan Petter Børresens innlegg
10. Sang v/ RV 19
11. Innlegg v/ Holtermann
12. Allsang «Å eg veit meg eit land».
13. Hilsen fra Biskopen i Sør-Hålogaland v/ fung. prost
14. Allsang: «Himmelske Fader ...» v.1 og v.3
15. Preken v/ Holtermann
16. Ungdomskoret
17. Kunngjøringer.
18. Solosang v/ Ragnar Pedersen
19. Forbønn, ledes av Holtermann. Prester fra Lofoten deltar. Avsluttes med Fader Vår
20. Allsang: «Alltid freidig ...»
21. Velsignelsen.
22. Postludium (Holtermann privatarkiv, 1990).

Det var mye som pekte på at denne gudstjenesten ikke var en vanlig gudstjeneste som de pleide å være i 1990. Kystmessen ble holdt på onsdag, ikke søndag som vanlig. Det gav soknepresten mer frihet i liturgien. Prester fra Lofoten var samlet sammen for å delta i forbønnen. Brev ble lest opp av biskopen. Holtermann sier at det «løfter saken ut over en enkelt menighet og prosti, til å gjelde en hel kystbefolkning.» (Holtermann 1999, 17). Programmet var folkelig, det var ikke mye som minnet om en vanlig gudstjeneste, annet enn forbønn, preken og noen salmer. Formålet var tydelig og derfor spilte det liten rolle om den vanlige liturgien ikke ble fulgt til det ytterste, ifølge Holtermann. Alle seter i kirken var opptatt og mange barn og ungdommer satt på kirkegulvet. Det som var en stor glede i ettertid, var at forbønnsemnet ble fremhevet og omtalt i media. Forbønnen var aktuell i kontekst med det som folket opplevde og ønsket å bære fram for Gud (Holtermann 1999, 18). Forbønnen var relevant og i kontekst med krisen. Folk visste hva det handlet om. Den nordnorske kulturen fikk en plass under seremonien, det vises på salmevalget. Salmer av Peter Dass som er den fremste salmeforfatteren fra Nord-Norge. Kystvise ble laget for kystmessen. Den var skrevet til melodien til «Kor e hammarn, din Edvard» Samme tekstforfatter, Jahn Arill Skogholt, laget en ny tekst som fanget opp tankene til folket langs kysten. I teksten er det tegnet et bilde av fiskeren og et hav som er stengt for ham (Holtermann 1999, 18).

Med å analysere gudstjenesten ut fra antropologimodellen er det viktig å se på mennesket og kulturen som står sentralt i gudstjenesten. Sangene og diktene som ble brukt under gudstjenesten er skrevet av nordnorske forfattere, de speiler kystkulturen og strukturen som kystfolket er vant til. Antropologimodellen mener at Guds selvåpenbaring skjer alltid gjennom kulturelle former (Kristiansen 1996, 19). Gud åpenbarer seg her i viljen hos folket til å kjempe og ikke gi opp. Holtermann påstår at «det var ingen kjente teologiske begrep eller formuleringer. Men drømmen om bedre fremtid er det». For å nevne et eksempel på det så er sangen til Skogholt en sterk beskrivelse av retten til frihet. I vers nummer fire står det at «vi e folk, vi e fri, vi krev rett å bo langs den kysten vi alltid ha bodd». Her ser vi en kultur som har bygget seg opp ifra den tiden da loven kom i 1867, loven som ga hver mann retten til å leve av havet (se kapittel 2).

4.3.2 De fire stemmene

For å forklare en historie på en grundig måte, trengs ofte at flere mennesker deler sin historie. Jesus sin historie ble fortalt av fire stemmer. Det trengte fire evangelister for å gi oss bilde av

Jesus sin historie. Likeså trenger vi flere enn en person for å forklare for verden hva det var som skjedde i og etter kystmessen.

Når et menneske møter et annet menneske som deler samme tanker og samme erfaringer så skjer det noe spesielt. Vi menneskene søker etter det å bli forstått. Vi ønsker å dele like verdier. Å bli sett. Felles forståelse er en av samfunnets byggesteiner. Derfor ble det en stor del av gudstjenesten å få høre de fire vitnebyrdene. Fiskeren Ove, fiskarkvinne Elisabeth, filetarbeideren Mona og ungdom på 17 år, Jan Petter. Alle snakket ut fra sitt ståsted, med samtidig med et ønske om å være talsmenn og talskvinner for alle andre som var i samme situasjon (Holtermann 1999, 20). Ove spør seg selv og samlingen om de ikke skal få lov til å leve der som de har etablert seg? Han spør også hvor hjelpen skal komme fra? Annen næring mottok offentlig støtte i kriser, men ikke fiskerinæringen. Han beskriver at han føler urett og fortvilelse, men takker også for at kirken er der og at den er et trygt sted for å møtes på når ting blir vanskelig (Holtermann 1999, 23).

Holtermann analyser Ove sin tale. Ove beskriver fiskeyrket som mer en bare et yrke. Det er en levemåte, det er et likhetstegn mellom Oves sitt bosted og livsverket hans. Alt henger sammen. Dette er hans virkelighet og det kan ingen forandre på. Yrket og kulturen (bostedet) kan ikke bli delt fra hverandre. Alle som hører på er enige om at havets ressurser må forvaltes på en ansvarlig måte. Slik Ove opplever det er det en urett i måten det blir gjort på av myndighetene. Det som er interessant her er at Ove henviser til kirken som et sted hvor det er mulig å samles i vanskelig tider, akkurat som ble gjort under andre verdenskrig. Det er en kirke hvor problemene skal få lov til å komme fram i lyset (Holtermann 1999, 23-24).

Elisabeth sin tale beskriver en fortvilelse. Hun har en mann som ikke fikk utdelt kvote. Pengene er oppbrukt, ting ser mørkt ut for familiens økonomi. Selv om det ser mørkt ut, snakker hun om håp. Håp hun fikk på en annen gudstjeneste i Borge kirke, da presten der ba i forbønnene for familier som har det vondt under krisen. Hun tenkte «endelig noen som har åpnet øynene». Hun opplevde at det ga trøst å oppleve at andre ser din situasjon. Elisabeth som selv var i arbeid forteller at familien kunne kanskje overleve på hennes lønn, men mannen er fisker og «fiskeren må få lov å gå på havet» sier hun (Holtermann 1999, 24-25). Å være fisker er mer en bare et yrke, det er en identitet. Det er kulturen og samfunnet hun og hennes familien hører til. Gud ser henne og hører henne, via prestens bønn i Borge, via Kystmessen. Det er kirken i kontekst for menneske som har det tøft. Det er et kulturelt aspekt også. Mannen får ikke å være fisker og for henne er det et brudd på årevis av tradisjon for familien. Fiskeren hører til på havet, ikke på land.

For Mona og familien var det en mer alvorlig situasjon. Både hun og mannen hennes mistet jobben og dermed inntekten. De var under trussel om å gå konkurs, miste sin frihet. Hun opplevde frykt. Frykt om å være avhengig av andre, være avhengig av sosial hjelp og naboens godhet. I sin tale spør hun «e det berre eg som føle det sånn?» (Holtermann 1999, 26). Det beskrives av Holtermann som veldig poetisk.

Gjennom noen enkle ord og noen få setninger, fikk tilhørerne del i ei mors innsendte tanker og bekymringer ... I sinn fortvilelse spør Mona om solidaritet.

Det vil være en hjelp å vite at hun ikke er alen med sinevansker. Er det flere i samme båt? Spørsmålet bli reist i et fullsatt kirkeskip (Holtermann 1999, 26).

Holtermann skreiver et intervju som han gjorde med Mona fem år senere, der hun snakker om at gudstjenesten gjorde noe med henne. Hennes selvforståelse hadde endret seg. Hun ble mer selvsikker og kunne møte andre mennesker. Hun var åpen og fri. Rollen hadde snudd om. Nå var det andre som kom til henne med sine bekymringer «e det berre eg som føle det sånn?» hadde blitt til en invitasjon til en samtale. Frigjøringen som skjedde i møtet med Gud under denne gudstjenesten, hadde ikke bare gitt henne frihet, men gjort henne om til et verktøy for andre mennesker som trengte hjelp for å frigjøres fra sin frykt. «Da skal dere kjenne sannheten, og sannheten skal gjøre dere fri.» (Joh 8, 32).

Jan Petter, en 17 åring som hadde hele livet frem for seg, som skulle følge i sin fars fotspor, beskriver frustrasjon og hvor rigid systemet var. Bare fordi hans far manglet noen få kilo fisk fikk han ikke utdelt kvote. Hvis faren hadde visst det, hadde han gått ut og hentet det som manglet. Det var et system som ikke ga rettfærdig resultat. Jan Petter spør menigheten hvem tar over når unge menn ikke får muligheten til å komme seg på havet. Drømmer er knust, tradisjonen som en del av hans identitet står i fare (Holtermann 1999, 26-27). Igjen uttrykkes det at det er identitet som har blitt truet av urettferdig system. Hvis praksismodellen står for frigjøring, da må kirken stå med folket mot et system som oppfattes urettferdig. Det gir ikke nødvendig nye resultater i form av ny utdeling av kvote. Men det gir et møtepunkt som vanlige mennesker får en stemme, et felleskap. En anerkjennelse når biskopen ser dem og støtter dem. Når nyhetene legger merke til dem og siterer dem. Kan det å bli sett bidra til å få avmakts følelsen til å minske? Det burde i hvert fall gi håp til de som opplever håpløshet.

4.4 Betydningen i ettertida

Mirakelet! Holtermann beskriver litt om det som skjedd i ettertida, det er årene etter at kystmessen ble holdt. Om det var forskerne som tok feil eller om det var fisken som bare ikke

hadde kommet til Lofoten dette året vet vi ikke, men Lofothavet var ikke tomt, hverken vinteren 1990 eller de neste tre årene deretter. Det gikk historier om at de som fikk utdelt kvote, dro ut på havet og dro ni ganger for å fiske opp hele kvoten. Så mye var det av fisk i havet. I 1992 var det en fisker ute ved Røst som opplevde å få så my fisk i garnet at han måtte få hjelp fra andre båter for å få all fisken i land. Dette minner mest om Peters fiskefangst, fra evangeliet etter Lukas (Luk 5, 1-11) (Holtermann 1999, 27). Var dette Guds svar på kystsamfunnets bønnerop eller en tilfeldighet? Det må hver og en av oss bestemme for seg selv, men det gir uten tvil rom for mange teologiske refleksjoner. Det finnes klart mennesker som opplevde det som et svar fra Gud.

4.4.1 Intervjuer

Fem år etter den første kystmessen i 1990 samlet Holtermann seks personer som deltok på kystmessen. Tre av dem som Holtermann intervjuet var involvert i forberedelse eller var deltakere i selve gudstjenesten. De andre tre satt på kirkebenken som «vanlige» deltakere. Dette var fiskeren Ove, filetarbeideren Mona og Jorunn som var med på arbeidskomiteen. Ekteparet Målfrid og Arnold og Hans, Arnold og Hans var fiskere (Holtermann 1999, 27). Intervjuene med disse personene gir oss selvfølgelig ikke oversikt over samfunnets syn og hvem den var i etterkant av første kystmessen. Intervjuene gir oss likevel et viktig innsyn i hvordan gudstjenesten opplevdes. Holtermann bygde intervjuene opp rundt fem spørsmål. (Holtermann 1999, 28-32).

1. Hadde kirka noe å bidra med overfor fiskerikrisa? Hva tenkte den enkelte om det å holde en forbønns-gudstjeneste for situasjonen? Fleste reagerte positivt til kirken sitt engasjement. Mona var for eksempel i forkant skeptisk om at dette var det rette. Men senere sier hun at «det vise seg jo at jeg tok feil». De uttrykket at situasjonen var så fortvilt for mange at det var ingen som lyttet «Vi hadde jo prøvd alt, men ingenting nyttet. Alt gikk imot oss. Vi møtte veggen» (Holtermann 1999, 28). Det forstås slikt at folket opplevde lettelse over at en vel etablert institusjon lyttet og engasjerte seg, når ingen andre gjorde det.

De av dem som hadde en uttalt gudstro, var ikke overrasket over at kirken engasjerte seg. Det var helt normalt. Det er hva kirken gjør når folk har det vondt. Kirken er der når ting er vanskelig. En av dem som ble intervjuet hadde gjort historiske refleksjoner og sa at det var i kirken folk møttes under krigen. Kirken var et møtetpunkt for mennesker når ting ser mørk ut (Holtermann 1999, 28-29).

2.Hva skjedde med dine egne tanker og din forståelse av situasjonen ved at du deltok i samhandlingen 24. januar 1990? Holtermann skriver;

alle informantene viser sterk og god følelse ved å få lov å gjøre noe sammen med andre. En stod ikke alene, ikke alene som enkeltperson og ikke alene som familie eller yrkesgruppe» (Holtermann 1999, 29).

Det å få muligheten for å gjøre noe praktisk og være med på noe som gav mening og var forståelig og gjorde stor forskjell. Det å gå i fakkeltog og møte i kirka, gav folk mulighet til å slippe taket på frustrasjonen. Jorunn sier «jeg tror folk pustet my lettere etter å ha deltatt i fakkeltog og kystmessa» «hjelp til selvhjelp er den beste hjelpen» (Holtermann 1999, 29). Her vises det hvordan mennesker opplever å bli frigjort fra bekymringer, angst og opplevelsen av å være den eneste som har de følelsene. Kirken med sitt initiativ hadde skapt en arena for mennesker for å se hverandre og støtte hverandre. Fiskekvinnen legger til:

Ved at jeg gikk i fakkeltog, fikk jeg vist at jeg støttet opp om det som skulle skje i kirka. På den måten fikk jeg være med å peke på problemene. Det følte betydningsfullt da det ble bedt for våre egne situasjoner. Jeg følte at nå ble der gjort noe for oss (Holtermann 1999, 29).

Kristiansen henviser i sin bok til frigjøringssteologen Gustavo Gutiérrez. Gutiérrez mener at teologien burde være inklusiv i sitt syn og bidra til frigjøring fra alle former av undertrykkelse. Det gjelder også frihet fra systemet, eller mer individuelle problemer som frelse fra synd (Kristiansen 1996, 10). Frigjøring kan komme i mange former og frihet kan oppleves både vesentlig og åndelig. I kontekst med kystmessen blir der gjort en frigjøring fra avmakt også med å kunne løfte problemet ut i det åpne. Opplevelsen av at det er flere mennesker som opplever urettferdigheten og villigheten for å stå sammen i håp på å se noen endringer. Det er ren frigjøring for dem som deltok under gudstjenesten.

3.Hva opplevde så de som satt i kirkebenkene, ble noe hos dem forandret?

Samhold er fellesnevneren her. Fiskerne uttrykker at de fikk forståelsen at mange av de som jobbet på land satt i samme båt som dem. Krisen var også på land og få kunne unngå å bli rørt av den. De som ble intervjuet var enige om at noe av frustrasjonen var borte etter gudstjenesten og kanskje at det var et lite håp. Så lenge de sto sammen som samfunn (Holtermann 1999, 30).

4. Hvilken betydning tror disse seks at samhandlingen hadde for lokalsamfunnet? Ble noe i lokalsamfunnet endret etter dette? En enighet er mellom fleste at kystmessen har

styrket samholdet og solidariteten i lokalsamfunnet. En av fiskerne sier at det oppleves som folk har oppdaget at lokalsamfunnet må stå sammen hvis de skal overleve. En peker på at dette har hatt varig påvirkning på samfunnet. Det uttrykkes i kirkeasylsaken i 1993. Når lokalsamfunnet slo ring rundt en flyktningfamilie (Holtermann 1999, 31).

Som nåværende sokneprest kan jeg bekrefte at både kystmessen og kirkeasylsaken er noe menigheten er stolt av. Mange har hatt behov til å dele disse historiene med meg personlig. Solidaritet har sikkert alltid eksistert i Stamsund slikt som alle andre steder, men det kan ha blitt forsterket eller kanskje folket har blitt mer observante på det i ettertid på grunn av kystmessen.

5.Har kystmessa og kirkas engasjement i kystkrisa påvirket holdningen til kirken og gudstro? Holtermann peker rettelig på at det å svare på dette spørsmålet, særlig med presten som intervjuer, er ikke lett. De fleste er enig om at deltakelsen har hatt positive påvirkning på dem. En har hatt sterke opplevelser. Andre uttrykker at de går litt oftere til kirke Mens noen har ikke engasjert seg mye mer utover selve kystmessen (Holtermann 1999, 31).

6.Hva med kirka sin stilling i lokalsamfunnet? Betydde denne samhandlingen noe for kirka, noe som kirka kan bygge videre på?

alle informantene fremhever at erfaringene fra kystmessa er noe som kirka bør ta lærdom av. «Det som skjedde i forbindelse med kystmessa bør være et tydelig signal til kirka. Når kirka støtter folket, så får kirka folket med seg» sier en (Holtermann 1999, 32).

Folket som lot seg bli intervjuet er enige om at kirken burde være engasjert i samfunnsdebatten. Kirken trenger ikke og komme med løsninger eller ekspertuttalelser, men den burde være engasjert i det som folket er engasjert i. En informant sa at «kirka gav meg tilbake trua på meg selv og det jeg står for». En annen sier at når et problem blir løftet fram i kirken, lytter man på en ny måte. Noen mener at mye av det som skjedde for fem år siden er glemt i dag, men den dagen i kirka glemmes sent. Det er når folk har det tungt, mener informanten at folk trenger kirken «kirka skal løfte opp folket liv og problemer» (Holtermann 1999, 32).

Det særlig intressant hvordan de fem uttrykker behovet for at kiken skal engasjere seg, men samtidig skal den bare være der når tida er tung. Det er også bemerkningsverdig at de synes kirka skal løfte opp folkets liv og problemer. Kanskje er de daglige problemene like aktuelle som de større problemene som hører til en krise. En kontekstuell kirke burde ha føttene på bakken og være uredde å snakke om samfunnsspørsmålene og de daglige problemene.

Samtidig burde kirken stå klar når det er behov for større engasjement for å løfte problemene opp både for mennesker og for Gud.

4.4.2 Kystmessens påvirkning i ettertida

Kystmessen gjorde tydeligvis mer enn bare å påvirke de «vanlige» menneskene i Stamsund og på Vestvågøy. Soknepresten Holtermann må ha blitt påvirket han også. I samarbeid med flere sto han for en kystkonferanse i Stamsund i 1998. Der møtte opp prester fra Island og representanter fra Færøyene. I tillegg møtte folk fra mange ulike samfunnsinstitusjoner og faggrupper fra Norge (Holtermann 1999, 5). Engasjementet fra kystmessen i 1990 hadde blitt til et internasjonalt samarbeid om forvaltning av kystsamfunn, ut fra teologisk forståelse og etikk. Dette er et uttrykk for en kontekstuell teologi som prøver og endre samfunnet til bedre med å engasjere seg til å jobbe til mer rettferdig. Men hva med selve kystmessen og hennes utvikling og hva kan vi lære av den?

Det er trolig korrekt å si at kirkens sitt engasjement i krisen, var et uttrykk for at kirken ønsket opptre kontekstuell. Det var behov for det og det ble godt tatt imot av folket. Ikke bare de som var fra Stamsund men fra hele Lofoten. Kystmessen ble til en årlig hendelse i februar hvert år. Den feires ennå i dag og jeg har som sokneprest i Stamsund vært med å lede den tre ganger. Det er en spesiell gudstjeneste, men opplevelsen er at den er ikke like relevant i dag som den var før. Samfunnet har blitt annerledes på grunn av nye teknologiske og sosiale forandringer. Ser vi litt nøyere på dagregisteret fra Stamsund kirke kan vi se nærmere på utviklingen i ettertid. På kystmessen i 1990 var det Ca. 600 mennesker i kirken og mange bidro med lokale kulturinnslag i form av dikt og sang. Musikk av all slags sort og representanter av alle aldersgrupper. Straks året etter i 1991, er det kun 140 deltakere på kystmessen. På en vanlig høymesse var det vanlig med imellom 30-70 mennesker på den tiden. Det er bare når det er noe spesielt som skjer at antallet går over 100 deltakere. Hvis en skal tolke statistikken så blir kystmessen fortsatt godt tatt imot av folket i Stamsund i 1991 (Stamsund menighet 1990-2013). Men krisen er over og slik som Holtermann beskriver det, var fisken var tilbake allerede året etter og ting ble mer normalt igjen (Holtermann 1999, 27). Etter 2006 blir det dramatisk nedgang på oppmøtet til kystmessen. Antallet går ned fra år til år, med litt høyre oppmøte i 2018 og -19 men det går ikke over 100 deltakere (se bilde 2.2).

Det kan tas hensyn til at deltakelse på gudstjenester generelt har sunket i Den Norske kirke i disse årene (Kirkerådet 2017, 8). Det gjør det vanskelig å analysere om kystmessen har blitt mindre relevant eller om kirken selv har blitt det. Det ville være helt naturlig utvikling at

færre ville komme til en kystmesse hvis det er færre som kommer til kirke på vanlig en søndag.

Kystmessen i den form som den var i opprinnelig finnes ikke lenger. Den første kystmessen var bygget mer på kultur enn på liturgi. Liturgien var til stede men var mer åpen. Det var mange forskjellige mennesker som ønsket å bidra til å gjøre gudstjenesten til en aktuell og stortbegivenhet. Solister, kor og folk som leste opp dikt gjorde det til et bredt kulturelt arrangement. I dag er kystmessen i hovedsak en vanlig høymesse med temaet havet og fiskeri. Det pleier å være et kor eller en solist som bidrar under gudstjenesten men aldri i samme grad som det var den kalde ettermiddagen i 1990. (Stamsund menighet 2014 - , Stamsund menighet 1990-2013)

I gudstjenesteprogrammet fra 2000 er mange av de vanlige liturgileddene tilbake. Det er kulturelle innslaget er ikke hvisket helt ut, det er ennå en del bidrag fra forskjellig aktører (Holtermann 2000). Liturgien fra 2016 er en vanlig liturgi med økte muligheter til ekstra musikkinnslag. Det som er nytt, er kransenedlegging ved bautaen utenfor kirken til minne om fiskere som har omkommet på havet. I 2017 møtte jeg en dame som kom spesielt på den gudstjenesten på grunn av kransenedeggingen. Hun hadde mistet onkelen sin på havet under andre verdenskrig. Kystmessen har dermed gjennom årene blitt aktuell for flere hendelser og omstendigheter en bare fiskerikrisen. Det er en kirke som arbeider kontekstuellet (Kristjansson 2019).

Oppmøtet er alltid bedre på kystmessen enn på en vanlig høymesse. Det er ikke rart, når en krise oppstår i Norge har Den norske kirke særstatus i kulturen. Det er ikke ukjent at kirken tiltrekker større antall deltakere i krise eller i vanskelige tider. Et nylig eksempel på dette er etter massedrapene på Utøya. Kirken var den første plassen hvor folk samlet seg for å sørge etter angrepet. I etterkant gikk oppmøte på gudstjenester i Den norske kirke opp (Graven 2012).

Den norske kirke er relevant for mennesker i Norge i dag. Men det ser ut som gudstjenester har blitt mindre relevant enn før. I nordnorsk kontekst kan det være at menneskene ikke forstår eller relaterer til det som foregår der. Hvis kystmessen tiltrekker flere deltakere enn en vanlig høymesse, kan en lese i det at der er noe som snakker til kulturen i lokalsamfunnet. Men igjen har vi færre som også kommer til kystmessen. Kan det være at kirken har mist synet for hva som nå er relevant for folket langs kysten? Det er stadig færre som jobber på havet. Arbeidsledighet er lav og generelt går ting bedre økonomisk sett (statistisk sentralbyrå: statistics norway 2019).

Ann-Helen Fjeldstad Jusnes daværende sokneprest i Flakstad og Moskenes i Lofoten og nåværende biskop i Sør-Hålogaland bispedømme, presenterte på kystkonferansen i Stamsund i 1998, sine tanker om hvor viktig kultur og forståelse av kulturen er for å formidle evangeliet i folkekirken. Hun tok sitt utgangspunkt i Flakstad hvor hun tjente og sa at mesteparten av forkynnelsen som hennes menighet får, er via gudstjenesten (Jusnes 1998, 1). Det er sikkert like aktuelt i dag, eller kanskje det har blitt mer med hensyn til sekulariseringen i samfunnet. Jusnes fortsetter:

Det er derfor svært viktig at forkynnelsen både er grundig i teologien og inkluderende i innhold og form... Avhengigheten til naturen skaper en naturlighet i forhold til den virkelighet som vi ikke ser, og en livsforståelse som tar for gitt at menneskelivet er begrenset. I dette har vi en bro til det kristne budskapet (Jusnes 1998, 3).

Denne påstanden hos Jusnes stemmer godt hvis den blir sett på i lyset av kystmessene. «Vanlige» mennesker opplever sin avmakt, menneskelivets begrensninger, som når fiskerne ikke lenger kunne dra på havet og det var ikke nok fisk for å holde fiskemottakene og -fabrikkene åpne. Uforutsigbare ting skjedde og folket kunne ikke gjøre noe, de var maktesløse overfor sin egne skjebne. Kirken åpner dørene, tar imot folket og tar Kristus sin oppfordring til oss alle, på alvor. «Jeg er verdens lys» (Matt 5,14-16).

Det som er mer relevant hvis en ønsker og drive med kontekstuell teologi i et kystsamfunn, er å fange opp den troa folket har. Jusnes kaller det for «den skjulte troen» noe som kirken må ta vare på og legitimere. Jusnes peker på at den nordnorske kirken har lenge vært å pådytte en trosforståelse som ikke tar hensikt til kulturen her i nord, og dermed ikke forstått potensialet som ligger i kulturen og historien (Jusnes 1998, 3).

Ut fra nordnorsk kystkultur var det symbolhandlingen i fakkeltog som gav mye mening for deltakerne. Kulturen fikk også en viktig plass i gudstjenesten. Folket ved kysten fikk bruke symboler, sanger og dikt som de kunne relatere seg til. Bønnen var aktuell og konkret, den snakket inn i en situasjon som var deres. De symbolhandlingene som er utført i kirken, ordet slikt som det er forkynt, må snakke inn i livet til menneskene her og nå. Derfor må kirken være oppmerksom på å forene Jesus sitt budskap med den lokale kulturen.

5 Konklusjon

Kystmessen i 1990 hadde mye å si for befolkningen i Stamsund. Den var aktuell for det som preget samfunnet på den tiden. Nordnorsk kultur fikk bli vist frem og folket fikk bruke sine egne ord på problemene som så mange av dem opplevde. Kystmessen har blitt feiret nesten hvert år siden 1990 og jeg kan med sikkerhet si at den kommer til med å ha fast plass i fremtiden. Så lenge det finnes fiskere i Stamsund,- så lenge blir det aktuelt med kystmesse. Men det er lenge siden krisen oppsto og folk har begynt å glemme. Nye generasjoner har vokst frem, folk som aldri har opplevd en sånn krise som rammer hele lokalsamfunnet. Det er andre bekymringer og utfordringer i året 2019 enn det var i 1990. I dag er det psykisk helse, miljødilemmaet, likestilling og vold mot kvinner som har blitt de viktigste samfunnsdebattene.

Ut ifra analyseringen som den oppgaven bidrar med, viser det seg at kirken kan være en hjelpende hånd, ja, til og med ledende i store og vanskelige kriser. Kirken må bare tørre og spørre folket hva det er som folket ønsker eller trenger. Er det noe kirken kan bidra med? Etter at spørsmålene er stilt er det like viktig for kirken å lytte og prøve å forstå kulturen som den arbeider i.

Holtermann viste oss at ved å inkludere lokale organisasjoner og frivillige, spesielt når det gjelder noe som er aktuelt i samfunnet, engasjerer folk seg. Ved å gjøre det løfter folket selv opp sin egen kultur og finner en vei for å utrykke seg. Gjennom samfunn og kultur kan det lages rammer for forkynnelsen. Det blir enklere å treffe menneskene hvor de er og se hvem de er, både som enkeltmennesker og som medlemmer i et samfunn.

Liturgien er ofte vanskelig for folk som ikke er vant med å komme til kirken. Folk relaterer seg ikke til den. Det burde være mer frihet til å se bort fra liturgien i spesielle tilfeller eller i enkelte gudstjenester. Hver kirke har det som mål å forkynne Guds ord og vi må vi ha folk i kirken for å ta imot. Kontekstuell teologi lærer oss at menneskene speiler sin tro via sin kultur, sin natur og sitt daglige liv. Kirken trenger å møte folket og henvende seg til deres bekymringer og problemer. Den må bygge samhold og ikke bare mellom mennesker men også mellom kirke og mennesker.

Ved å ha kystmessen på en onsdag, kunne Holtermann ha mere frihet i liturgien, og resultatet ble at folket opplevde at det fant seg bedre til rette. Det er noe vi burde gjøre mer av som kirke i dag, å bruke en åpnere liturgi. Alle mennesker har sin måte og utrykke troen sin. Holtermann fortalte meg at Arnold, fiskeren som gav ham motet til å begynne med

kystmessen, lå på sykehuset i fjorvinter. Han var syk og kort tid etter gikk han bort.

Holtermann gav ham hans siste nattverd, etter det sier Arnold «nå setter jeg kursen til min siste havn». Det var Arnold sin måte å si at han var på vei til himmelen. Kirken kan ikke og må ikke undervurdere folkets eget språk når det gjelder troen.

For å kunne ha et fremtidssyn for kystmessen, er det viktig å føre gudstjenesten til folket på den plassen som de er på i dag. Kanskje må vekten skiftes bort fra krisen og til miljøspørsmålene angående havet og livet i havet. Det som er helt sikkert er at de som leder kirken, prester, diakoner, proster og biskoper er nødt til å snakke med folket de tjener og lytte på hva det er de ønsker. De er nødt å bli kjent med kulturen de bor i og prøve å identifisere seg med folket som de tjener. De må være uredde i forhold til å gå på ukjente stier og prøve ut nye måter å utøve teologi på.

Troen må bæres til folket slik Jesus og disiplene gjorde. Fisken kommer ikke til dem som bor på kysten, de må dra ut og hente den. Slik er det med mennesker også. Jesus sa til disiplene Simon og Andreas «kom og følg meg, så vil jeg gjøre dere til menneskefiskere!» (Mark 1, 17).

-Hva jeg tar med meg

Jeg må innrømme at denne oppgaven har gjort et sterkt inntrykk på meg. Jeg kommer til å dyrke kontekstuell teologi framover når jeg forbereder mine tjenester i kirken. Jeg ser hvor viktig det er å bruke lokale språket i formulering av forbønn og jeg skal involvere dem som står utenfor den vanlige menigheten. Være mer modig og spørre folk hva de tenker er deres problem og om de ville sette pris på at kirken involverer seg.

Jeg håper at analysen og historien om den første kystmessen i Stamsund, kan inspirere prester og teologer som ønsker og utvide kirkens kontekstuelle bidrag til samfunnet. Kirken er en samfunnsinstitusjon som er en viktig del av kulturen vår og har vært det i over 1000 år. Det kan ikke bli tatt for gitt at i det moderne samfunnet kommer folk til kirken uten å føle tilhørighet der.

6 Referanseliste

- Aagaard-Nilsen, Nils. 2018. *Gamle ord og glemte uttrykk fra Lofoten*. Tromsø: eilersen forlag.
- Bevans, Stephen B. 2017. *Model of contextual theology*. New York: Orbis books.
2012. *Bibelen*. Jongbloed, Holland: Bibelselskapet.
- Christensen, Pål. 2009. *Den norsk-artiske torsk og verden. Torskefiskets historie*. Oslo: ABM-utvikling ; Kystverket ; Riksantikvaren ; Fiskeridirektoratet.
- Graven, Andreas R. 2012. *Forskning.no*. tirsdag juni. Funnet oktober 27, 2019. <https://forskning.no/terrorisme-religion/ikke-tilfeldig-at-domkirken-ble-sorgeplass/700540>.
- Hallenstvedt, Abraham. 2018. *Store norske leksikon*. 9 mars. Funnet mars 20, 2019. https://snl.no/Norsk_fiskerihistorie.
- Holtedahl, Øivind K. 2005. «Hva er ungdomsteologi og hvordan arbeide kontekstuellet med ungdom og teologi?» *Norsk tidsskrift for misjon* årg. 59, nr 3.
- Holtermann, Harold. 24. 1. 1990. «Harold holtermanns privatarkive, Perm markert: Forum for kontekstuell teologi Sør-hålogaland; Del 1.» *Program for kystmesse i Stamsund 1990*.
- Holtermann, Harold. 2000. «Harold koltermanns privatarkiv, konvolut market: Materiale til foredraget "hav og teologi. Kystfolkets messe.»
- Holtermann, Harold. 1999. *Kystsamfunn, gudstro og ressurser: fortelinga om kystmessa i Stamsund og foredrag fra 1. kystkonferanse*. Redigert av Harold Holtermann. Stamsund: Arbeidsgruppa for kystsamfunn og fiske.
- Jusnes, Ann-Hellen Fjeldstad. 1998. «Harold Holtermanns privatarkiv, Perm: kyst-kirke prosjekt, del 5; Folkekirken i Lofoten.»
- Kristiansen, Roald E. u.d. «Harold holtermanns privatarkiv, Perm: Kyst-kirke prosjekt, del 7; Modeller for kontekstuell teologi.»
- Kristiansen, Roald E. 1996. *Religion i kontekst: bidrag til en nordnorsk teologi*. Vol 49, KULTs skriftserie. Oslo: norges forskningsråd.

- Kristjansson, Gunnar. 2019. «Kristjansson, Gunnar privatarkiv, finnest på prestekontor Stamsund kirke. kysstmesse 2019.»
- Kirkemøte. 1992. *Gudstjenestebok for Den Norske kirke; Del 1 gudstjenester*. Oslo: Verbum.
- Kirkerådet. 2017. *Den norske kirke*. 16 mars. Funnet september 4, 2019. https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2018/mars/aarsrapport_for_den_norske_kirke_2017.pdf.
- årgang 4 nr. 3, 1990. *Lofot-Tidende*. Avise, 8370 Leknes: Lofot- Tidende as, 1.
- Årgang 4 nr.4, 1990. *Lofot-Tidene*. Avise, 8370 Leknes: Lofot-Tiden as.
- Sandnes, Finn-Åsmund Holst. 2009. *Lofotfiskere - Seige optimister*. Stamsund: Orkan forlag.
- Stamsund menighet. 2014 - . «Dagsregister for Stamsund kirke .» *Dagsregister for Stamsund kirke, register finnest i prestesakristi Stamsund kirke*. Stamsund.
- Stamsund.menighet. 1990-2013. «Dagsregister for Stamsund kirke.» *Dagsregister for Stamsund kirke, registeret finnest på Vestvagøy fellesråds kontor Leknes*. Leknes.
- statistisk sentralbyrå: statistics norway. 2019. *SSB.no*. november. Funnet november 28, 2019. <https://www.ssb.no/statbank/table/10594/tableViewLayout1/>.

